

Nr 8.

Ankom till riksdagens kansli den 13 april 1917 kl. 3 e. m.

*Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 8
i anledning av herr Thorssons motion, nr 46, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående användandet av så kallade förtyngningsmedel vid beredning av läder.*

Närvarande: Herrar von Sneidern, Holm, Widlund,* Ericsson i Åtvidaberg, Svensson i Kompersmåla,* Ohlsson i Säljeröd, Gylfe, Hagman* och Sigfrid

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Uti en inom andra kammaren väckt motion, nr 46, som för förberedande behandling överlämnats till utskottet, har herr Thorsson hemställt, att riksdagsn måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t ville låta utreda i vilken omfattning landets garveriidkare vid läderberedning använde så kallade förtyngningsmedel samt till 1918 års riksdag inkomma med lagförslag i syfte att förhindra denna beredningsmetod.

Beträffande motiveringen för denna hemställan får utskottet hänvisa till motionen.

Sedan den s. k. patentlagstiftningskommittén avgivit betänkande med förslag till lag emot illojal konkurrens m. m. samt detta förslag remitterats till kommerskollegium, anmodade kollegium bl. a. även sko- och läderbranchens fabrikant- och grossistförening att avgiva yttrande över nämnda lagförslag. Uti det yttrande, som avgavs utav de för ändamålet utav föreningen tillsatta kommitterade och vilket yttrande föreningen uti skrivelse till kommerskollegium åberopade såsom föreningens eget, heter det

Utskottet.

bland annat: »Slutligen bedja vi att få i detta sammanhang omnämna, hurusom inom den bransch, vår förening representerar, förefinnes en ganska egendomlig art av illojal konkurrens, nämligen den vid bottenlädersfabrikationen förekommande genom preparering av lädret medelst vissa för lädrets beredning icke erforderliga utan tvärtom ofta skadliga salter och stoffer åstadkomma en konstlad ökning av lädrets vikt, varigenom en sänkning av priset för en sålunda behandlad vara på bekostnad givetvis av kvaliteten kan åvägabringas till förfång för säljare av bottenläder, vars vikt icke genom dylikt förfaringssätt blivit ökad utöver vad den skulle varit, därest vid tillverkningen av varan använts reguljär garvningsmetod.

Många firmor hava också mot sin vilja nödgats att på detta sätt åstadkomma en konstgjord förtyngning av utav dem tillverkat läder för att ej ligga under i konkurrensen med andra firmor, som använda sig av sådant tillvägagångssätt.»

Under åberopande av att i Tyskland lagbestämmelser utfärdats i syfte att hindra dylik konstgjord förtyngning av läder, uttalades i samma yttrande, att det vore önskvärt, att lagstadganden av enahanda innehåll komme till stånd även i vårt land.

Vidare har uti till utskottet avlämnad, den 30 januari 1917 dagtecknad skrivelse Svenska skofabrikantföreningen anført följande:

»I anslutning till av sko- och läderbranschens fabrikant- och grossistförening utsedda kommitterades yttranden av den 19 december 1915 över av Kungl. Maj:t förordnade patentlagstiftningskommitténs betänkande med förslag till lag mot illojal konkurrens m. m. får svenska skofabrikantföreningen angående förtyngning av bottenläder till alla delar instämma i kommitterades yttrande. Det är för skofabrikationen av allra största betydelse att tillverkningen av förtyngt bottenläder i den mån så ske kan snarast möjligt förbjudes, enär sådant läder är mindre slitstarkt och för skotillverkningen i alla hänseenden synnerligen olämpligt.

Svenska skofabrikantföreningen vill i detta sammanhang framhålla, att framställandet av förtyngt läder på senaste åren allt mera tilltagit, så att det är ett trängande behov att åtgärder häremot snarast vidtagas. Det torde vara av största vikt att lagstiftningen härvid även tager hänsyn till att importerat läder icke må kunna försäljas i förtyngt tillstånd, åtminstone icke utan att detta uttryckligen anges.»

Uti ett tyskt arbete »Gerberei-Technisches Auskunftsbuch für die gesamte Lederindustrie» av I. Schmidt och A. Wagner förekommer en artikel rörande den s. k. läderförtyngningen, och anser utskottet det kunna

vara av ett visst intresse, att denna artikel här återges. Artikeln har i översättning följande lydelse:

»Med läderförtyngning förstår man i teknisk bemärkelse en impregnering av läder med stoffer, vilka antingen alldeles icke eller ock endast i ringa procenttal äro tillfinnandes uti normalt läder eller med sådana, som utgöra en beståndsdel i normalt läder men i förtyngningshänseende tillföras lädret i större mängder. Till den förstnämnda gruppen av förtyngningsmedel höra t. ex. socker, chlorbarium och bariumsulfat (koksalt blott i sällsynta fall), av vilka ämnen sålunda förtyngt läder innehåller intill en viss procent och varigenom åstadkommes, att vid försäljningen av lädret kan uppnås största möjliga vikt.

Till den andra gruppen av förtyngningsmedel höra vatten, fett och garvämmen. Förtyngning av sistnämnda art föreligger, då lädret torkats dåligt, tillförts för mycket fett eller mot slutet av garvningsprocessen impregnerats med mycket stark brygd till och med av garvextrakter. Genom sådana förfalskningar åstadkommes en möjlighet att nedpressa läderpriset till en för den oinvidige nog så oförklarlig billighet, och skada tillfogas härigenom icke blott konsumenten utan även den enligt solida principer arbetande fabrikanten, som genom dylika samvetslösa manipulationer får sin affär förstörd och som för sitt normalt genomgarvade läder måste fordra ett till synes högt pris, då han naturligtvis ej kan inlåta sig å ett bedrägligt förfaringssätt av ovan angivet slag. I detta sammanhang bör särskilt framhållas, att den ifrågavarande arbetsmetoden ingalunda är identisk med snällgarvningsförfarandet, men att likväl det mesta av det förtyngda lädret framställes med hög specifik vikt och stor uttvättningsförlust efter ett förkortat garvningsförfarande.

Även antaget, att förfalskning med druvsocker, »schwenspat», chlorbarium och magnesiumsulfat hörde till sällsyntheterna, så är dock den obehörigen genom garv- eller icke garvstoffer i form av extrakter och dylikt åstadkomna viktökningen tillräcklig för att åsamka köparen skada. Man skulle nästan kunna påstå, att varje ovanligt billigt, snällgarvat läder, vars låga pris ofta i så hög grad lockar köparen, framstår som en fara för köparen. Ty alla ladersorter, som tillförts garvstoffer utöver de normala gränserna härför, äro mindervärdiga kvalitéter, som snabbt konsumeras och äro vida mindre vattentäta än andra.

Det har påvisats att, allt eftersom det procentuella förhållandet emellan hudsubstans och garvämmeshalt i en hud förskjutes till den senares favör, hudsubstansen försvinner och att detta försvinnande sker i starkare mån, ju äldre det med garvstoff övermättade lädret är. På detta förhål-

lande beror i första hand den snabba förbrukningen av de extraktgarvade lädersorterna, isynnerhet beträffande sulläder, och det faktum, att dessa lädersorter kvalitativt försämrats, ju längre de ligga lagrade. Att samma förhållanden inträda, då lädret såsom sula lagras under skodonet, behöver icke ytterligare påvisas. Ofta låter emellertid köparen blända sig av det låga priset för dylika lädersorter, bedömer varans värde blott efter dess yttre beskaffenheter såsom färg, snitt, fasthet, elasticitet, mjukhet och så vidare, vilka egenskaper ju visserligen hava åtskilligt att säga den ärade praktikern angående kvaliteten, men också kunna för honom dölja åtskilligt. Säker kunskap angående ifrågavarande förhållande står att vinna allenast genom en noggrann kemisk analytisk undersökning.

Men även då är det svårt att gå fram medelst laga åtgärder emot dem, som föra i handeln varor, förtyngda genom garv- och icke garvstoffer av sådan beskaffenhet, att de tillföras lädret såsom garvmaterial. Sålunda har vederbörande högsta instans redan ställt sig avvisande till frågan, huruvida dylik förtyngning kunde straffrättsligen beivras med den motiveeringen, som överensstämmer med den allmänna fackmannauppfattningen härutinnan, att: »man kan från rättsskipningens sida icke göra någon inskränkning i fabrikantens val av sina hjälpmedel». Praxis har visserligen fastslagit, att hos en normalt genomgarvad hud, vikten av hudsubstans med ringa differenser är lika med vikten av det i huden för handen varande garvstoffet, men dessa tal variera dock för mycket och äro för mycket beroende av andra biomständigheter vid fabrikationen, som icke hava något att skaffa med förtyngningen, för att kunna tjäna som grund för en lagstiftningsnorm, i all synnerhet en straffrättslig dylik. Ett förbud i detta hänseende skulle, då det icke låter uppställa sig med klara gränser, blott förorsaka förvirring och dessutom bidra därtill att ytterligare försvåra affärsrörelsen.

Det enklaste medlet att avskaffa förtyngning av läder, som säljes efter vikt, vore därigenom, att man överginge till att, såsom länge varit fallet med överläder, sälja jämväl sullädet efter mått.

Kärnstyckena tillåta en metrisk beräkning angående ytinnehållet, och avfallsstyckena kunde utan svårigheter säljas i stycketal med en indelning av olika storleksskylar.»

Mineralämnehalten * hos vanligt läder (hänförd till lufttorrt läder) ligger ungefär mellan 0,25 och 1,6 % och är lägre hos svedda lädersorter än hos kalkbehandlade. En halt av mer än 1 % tyder vanligen på dåligt utförande av hudens reningsbehandling (otillräckligt avlägsnande av kalken

* Lunge-Berl. Chemisch Technische Untersuchungsmethoden, citerad av kungl. tekniska högskolans materialprovningsanstalt uti av anstalten avgivna analysbevis.

från kalkbadet) eller på användning av mineralämnesrika garvämnesextrakt (sulfitbehandlade extrakt) eller på tillsats av magnesiaskalter till garvlutarna för att påskynda garvningen eller på appretering av lädret med mineralämnen (lera eller dylikt) och en halt över 2 % på förtyngning med mineralämnen. I händelse av förtyngning överskrides denna gräns vanligen väsentligen så, att emellanåt erhålles en mineralämneshalt av 20 %. Av mineraliska förtyngningsmedel användas huvudsakligen klorbarium, bariumsulfat (bildat i lädret genom omsättning), mera sällan koksalt, svavelsyrad magnesia, blysalter (salpetersyrat eller ättiksyrat bly).

Uti ovan nämnda av sko- och läderbranchens fabrikant- och grossistförening avgivna yttrande framhålles, att i Tyskland utfärdats lagbestämmelser i syfte att förhindra konstgjord förtyngning av läder. Enligt uppgift hava dessa bestämmelser trätt i kraft den 1 december 1916 och innebära, att tillverkning av på konstgjord väg förtyngt läder ävensom varje konstgjord förtyngning av läder, särskilt genom användande av barium, magnesium, bly, tenn- och andra mineraliska salter, av glykos, dextrin, melass och liknande sockerhaltiga ämnen, av sockerhaltig appretur och liknande medel förbjudas. Inom utskottet har under ärendets behandling upplysts, att före nämnda lags ikraftträdande varit gällande bestämmelser därom att på konstlad väg förtyngt läder skulle försees med stämpel, som angav sådant förhållande, men har utskottet icke varit i tillfälle att rörande den tyska lagstiftningen i ämnet inhämta några närmare officiella upplysningar.

Däremot är utskottet i tillfälle att lämna en redogörelse för de lagbestämmelser i ämnet, som enligt kejsarlig förordning av den 10 oktober 1914 äro gällande i Österrike.

Uti 1 § av denna förordning heter det: »Förtyngning av läder genom ämnen, som varken tjäna till garvning ej heller till vidare utarbetande av lädret, förbjudes. Användning av förtyngningsämnen, såsom barium, magnesium, bly, tennsalter och andra mineraliska salter, vidare av glykos (brillantine) dextrin, melass och liknande organiska ämnen tillåtes blott i helt ringa mängd till blekning och appreturändamål. Överflödiga anrikning av lädret med garv- och fettämnen är likaledes förbjuden. I 2 § av samma förordning stadgas: »Den i askan av lädret påvisbara mängden av oorganiska ämnen får ej överstiga 2 % av det absolut torra lädrets vikt. Hela förlusten vid tvättning får vid granbarkgarvning och »dreizagts terzen» ej uppgå till mer än 12 %, vid ko- och andra sulläderssorter med undantag av buffelläder ej mer än 16 % av det absolut torra lädrets vikt. Förekomsten av fettstoff får likaledes i fråga om absolut torrt läder ej

vara högre än 23 % vid naturblankläder och naturbrunt ovanläder, 27 % vid svart blankläder och svart glatt ovanläder. 3 § meddelar föreskrift om en frist för användande av förbjudna förtyngningsmedel, beträffande sådant läder som vid tiden för förordningens ikraftträdande befanns under tillverkning. Efter nämnda tid finge arbeten tjänande till förfärdigande av förtyngt läder ej mer företagas. I § 4 heter det: »Varje läderfabrikant har att från den 1 september 1915 känneteckna oförtyngd vara, som han för i handeln, med en varaktig och tydligt läsbar stämpel såsom »icke förtyngd» att anbringas å varje stycke. Stämpeln skall även innehålla fabrikanstens firmabeteckning.» 5 § av förordningen innehåller ansvarsbestämmelser. Läderfabrikant, som förtynger läder mot bestämmelserna i förordningen eller förser förtyngt läder med den i § 4 i förordningen föreskrivna stämpel, straffas, såvitt hans handling ej faller under strängare straffbestämmelser, av administrativ myndighet i första instans med penningstraff intill 5,000 kronor eller arrest intill 6 månader. Till samma straff hemfaller den, som vid affärer, vilka röra förtyngt läder, förmedlar dem eller eljest medverkar till deras avslutande med kännedom om de lagstridiga omständigheterna.

Enligt upplysningar, som utskottet varit i tillfälle inhämta, hava, såsom också framhållits uti svenska skofabrikantföreningens ovanberörda skrivelse, vid vårt lands läderfabriker och garverier olika metoder för lädrets förtyngning i ökad omfattning kommit till användning liksom ock graden av förtyngningen ökats.

Utskottet anser det jämväl vara ådagalagt, att det allmänna användandet av detta förtyngningsförfarande måste komma att medföra menliga resultat i fråga om beskaffenheten av det läder, som föres i marknaden och följaktligen å de fabrikat, vari detta läder ingår såsom beståndsdel i större eller mindre utsträckning. Alldeles särskilt komma givetvis dessa menliga följder att framträda beträffande skoindustrien och handeln med skodon. Det torde kunna framhållas, att, enligt vad erfarenheten synes giva vid handen, läderförtyngning medelst gängse förtyngningsmetoder icke blott åstadkommer att lädret erhåller mindre slitstyrka utan även medför risk för att skodon, vari förtyngt läder använts till sulor, kunna bliva i sin helhet förstörda genom inverkan av de såsom förtyngningsmedel använda kemiska produkterna. Bortsett emellertid från frågan om förtyngningens inverkan å det förtyngda lädrets kvalitet, måste emellertid denna metod att på konstlat sätt åstadkomma en viktförhöjning hos en efter vikt försäld vara, framstå såsom förkastlig.

Det kan även påpekas, att ett lättare läder underlättar exporten, emedan alla tullar beräknas efter vikt och att ju lättare en sko är, ju mindre tull drager den. Härtill kommer, att det vid all skotillverkning gäller såsom en eftersträfvansvärd dygd att skodonen göras så lätta som möjligt.

Vid nu angivna förhållanden har utskottet i likhet med motionären ansett den konstaterade tendensen av ett allt allmänare användande utav förtyngningsmedel vara av sådan beskaffenhet, att den icke borde undgå uppmärksamhet från statsmakternas sida.

Motionären har här berört ett område, varåt svensk lagstiftning hittills icke ägnat någon vidsträcktare uppmärksamhet, varuförfalskningens gebit. Vårt lands kraftiga utveckling i industriellt hänseende har emellertid åstadkommit, att under senare tider allt oftare och beträffande allt flera förhållanden rests krav å lagbestämmelser till den konsumerande allmänhetens skydd gent emot vissa producenters bristande hänsyn till nämnda allmänhets berättigade anspråk att erhålla en med avseende å de vid varans salubjudande utfästa egenskaper och det betingade priset fullgod vara. Beträffande en grupp av varor, nämligen livsmedlen, hava dessa krav som bekant numera lett därhän, att en kommitté tillsatts, i vars uppdrag ingår att verkställa utredning angående erforderliga lagbestämmelser i ovanberörda syfte rörande sistnämnda varugrupp.

Att med tillämpning av nu gällande lag åstadkomma ett erforderligt skydd gent emot den sig allt mer utbredande läderförtyngningen lär icke vara möjligt. Ifrågasättas kan, huruvida icke, åtminstone i vissa fall, exempelvis där läder uttryckligen försålts såsom oförtyngt, den i 22 kapitlet 13 § 2 stycket strafflagen givna bestämmelse om straff för den som säljer »mängt för omängt», kan anses tillämplig, men någon praktisk erfarenhet härom synes icke föreligga, och under alla omständigheter torde näppeligen genom enbara straffbestämmelser kunna uppnås något skydd av effektiv beskaffenhet.

I detta sammanhang torde böra anmärkas, att det nu föreliggande förslaget till lagstiftning emot s. k. illojal konkurrens, såsom vilande på väsentligen andra grunder än dem, varå motionärens förevarande framställning baserats, icke innebär någon lösning av det genom motionen väckta spörsmålet.

En sådan synes kunna uppnås allenast genom en speciallagstiftning, varigenom stadgas förbud för användande vid läderberedningen av vissa ämnen avsedda för lädrets förtyngning. Av den ovan återgivna framställningen rörande läderförtyngningen och olika slag därav, torde emellertid

framgå, att utredning erfordras med avseende å ett eventuellt dylikt förbuds omfattning beträffande förbjudna förtyngningsmedel. Att sådant förbud måste kombineras med därav föranledda bestämmelser rörande importen av läder ävensom bestämmelser rörande kontrollen å efterlevnaden av förbudet är uppenbart, men torde jämväl den närmare utformningen av dylika bestämmelser bära bero av den utredning i ämnet, som utskottet ifrågasatt. Utskottet vill beträffande denna utredning endast tillägga, att vid densamma uppmärksamhet även bör ägnas åt den i den återgivna tyska artikeln framförda tanken på stadgande om försäljning av sulläder efter mått i likhet med rådande praxis beträffande ovanläder. Om en sådan försäljningsform kunde tänkas praktiskt genomförd, bortföle nämligen den ekonomiska lockelsen till hela förtyngningsförfarandet.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att andra kammaren måtte i anledning av herr Thorssons motion nr 46 för sin del besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t, efter utredning rörande användning av s. k. förtyngningsmedel vid läderberedningen inom riket, vidtaga de åtgärder, vartill en dylik utredning kunde giva anledning.

Stockholm den 13 april 1917.

• På utskottets vägnar:

AXEL VON SNEIDERN.